

Sức mạnh của các tiêu chuẩn: Cuộc chiến địa chính trị mới

ANDREW BISHOP (2015), “**Sila standartov: novaja geopoliticheskaja bitva**”, *Rossija v global’noi politike*, N°6, 11/2015, <http://www.globalaffairs.ru/number/Sila-standardov-novaya-geopoliticheskaya-bitva-17839>

Vũ Thị Xuân Mai dịch

“Sức mạnh cứng” sẽ không còn tác động mạnh như trước đây. Nhưng bạo lực hoặc đe dọa dùng bạo lực cũng sẽ không bao giờ biến mất khỏi các mối quan hệ quốc tế. Trong quá khứ đầy thương vong trước đây, các hành động quân sự có thể mang lại lợi ích kinh tế. Nhưng ngược lại ngày nay các can thiệp vũ trang chỉ là công cụ bất đắc dĩ, bởi vì những người chủ ý dùng chúng hiểu rõ cái giá phải trả cho hành động này. Như gần đây, Nga đã can thiệp vào Ukraina, nhưng trước đó Nga đã thử sử dụng tất cả các công cụ khác (bao gồm cả các đe dọa) để ngăn Kyev gắn kết mãi mãi số phận của mình với phương Tây. Lẽ dĩ nhiên, chi phí quốc phòng của các quốc gia châu Á đang phát triển tăng lên rất nhanh, nhưng đó chủ yếu là do các nước láng giềng của Trung Quốc lo sợ sự tự tin ngày càng quá mức của Trung Quốc, chứ không phải vì họ không thể chờ để đưa vào sử dụng những cái họ mới có được. Ngay cả Bắc Kinh dường như cũng nhận thấy những rủi ro kinh tế của chính sách gây hấn. Điều này xuất phát từ quyết định giảm mức độ căng thẳng của Trung Quốc trong quan hệ với Nhật Bản sau sự gia tăng

gay gắt cuộc đối đầu giữa hai nước này trong hai năm qua.

Vậy rốt cuộc “sức mạnh mềm” đã thắng thế? Không chắc! Có lẽ trong thời gian gần đây, xu hướng chống lại Mỹ trên thế giới đã lắng xuống chút ít, nhưng những vụ bê bối, trong đó có những tiết lộ của Snowden, đã làm hoen ố lâu dài danh tiếng của Mỹ và làm xấu đi hình ảnh của nước này. Trong khi đó, Liên minh châu Âu (EU), nơi đã từng được ca ngợi như là hình mẫu của hòa bình và thịnh vượng, giờ đây đang hiện diện trên tiêu đề của các tờ báo vì nỗ lực duy trì Hy Lạp trong khu vực châu Âu, duy trì nước Anh trong thành phần của Liên minh châu Âu và đẩy công dân của các nước láng giềng (những người di cư) trở về quê hương. Về Trung Quốc, trong các cuộc thăm dò dư luận gần đây, nước này chỉ đứng vị trí thứ 30 trong danh sách các nước được thần phục nhất trên thế giới. Nói cách khác, Trung Quốc còn rất xa để trở thành nguồn gây hào hứng cho người dân trên thế giới.

Những hiện tượng được mô tả ở trên phần nào có các nguyên do mang tính cấu

trúc. Ian Bremmer^(*) đã nói về Thế giới của Số 0 lớn (*G - Zero world*), trong đó “không một đất nước riêng biệt nào, hoặc thậm chí là một khối các nước, có đủ đòn bẩy chính trị và kinh tế để thực hiện một cách nghiêm túc những vấn đề thế giới”. Còn theo Moises Naim^(**), “sự kết thúc của quyền lực” có nghĩa là “quyền lực đã trở nên dễ dàng hơn để có được, khó khăn hơn để sử dụng và dễ dàng hơn nhiều để đánh mất”.

Tuy nhiên, trong bối cảnh sự phụ thuộc lẫn nhau ngày càng gia tăng, các nước phải ảnh hưởng lẫn nhau *bằng cách nào đó*. Để làm được điều này, họ cần phải thể hiện nhiều sáng tạo hơn, và họ sẵn sàng đưa ra một hình thức mới của sức mạnh: đó là cái mà chúng tôi gọi là *sức mạnh của các tiêu chuẩn*.

Về thực chất, các tiêu chuẩn này không phải là mới, nhưng các chính phủ muốn gây ảnh hưởng mà không dùng đến đe dọa đang ngày càng coi trọng các tiêu chuẩn này. Bởi trong các tiêu chuẩn đó có tinh thần sức mạnh của tiêu chuẩn - một sức mạnh riêng biệt và đang biến đổi. Các tiêu chuẩn thường ra đời qua các cuộc thảo luận kỹ thuật bí mật; và chỉ cần một tiêu chuẩn nào đó được ghi nhận trên thế giới, thì nó sẽ trụ lại ở đó gần như mãi mãi. Vì vậy, cuộc chiến vì các tiêu chuẩn nhìn chung thường kết thúc trước khi chúng ta biết được rằng nó đang diễn ra.

Những cuộc đàm phán gần đây về Hiệp định Đối tác xuyên Thái Bình Dương (TPP) và Hiệp định Đối tác thương

mại và đầu tư xuyên Đại Tây Dương (TTIP) đã làm lộ đỉnh của tảng băng trôi về sức mạnh của các tiêu chuẩn. Cả hai quan hệ đối tác này là một phần của cuộc chạy đua thiết lập các tiêu chuẩn của thương mại thế giới trong thế kỷ XXI. Về quan hệ đối tác thứ nhất, Tổng thống Barack Obama đã nói: “Chúng ta cần phải đề ra các quy tắc này trước khi Trung Quốc làm điều đó. Đó là lý do tại sao tôi đang làm việc với Quốc hội về việc thông qua các hiệp định thương mại mới của thế kỷ XXI với các tiêu chuẩn cao hơn và sự bảo vệ nghiêm ngặt hơn so với bất kỳ hiệp định thương mại nào trước kia”. Về quan hệ đối tác thứ hai, Ủy viên Thương mại Liên minh châu Âu - bà Cecilia Malmstrom - đã tuyên bố: “Ý tưởng của chúng tôi là lập lại trật tự ở đây, trật tự đó sẽ giúp thiết lập các tiêu chuẩn vàng... Những tiêu chuẩn đó, trong nhiều trường hợp, phải trở thành xuất phát điểm cho các cuộc đàm phán trong tương lai về các quy tắc của thương mại thế giới”. Quả thực là vậy.

Trong suốt nhiều thế kỷ, phương Tây đã quen thiết lập các tiêu chuẩn và tiêu chí toàn cầu, và cố gắng dùng việc đổi mới chúng như một phương cách để duy trì vị thế địa chính trị đã bị lung lay của mình. Phương Tây cũng không giấu diếm các tham vọng của mình: TTIP được mô tả như là “khối NATO về kinh tế” (trong số những người có ý kiến như vậy có cả cựu Tổng thư ký NATO Anders Fogh Rasmussen). Về TPP, theo lời người đứng đầu Lầu Năm Góc - Ashton Carter - nó phải trở nên “quan trọng đối với Hoa Kỳ không kém tàu sân bay khản cấp”.

Mỹ nỗ lực can ngăn các đồng minh tham gia vào Ngân hàng Đầu tư Cơ sở hạ tầng châu Á (AIIB) mới được Bắc Kinh thành lập, lý do là bởi Trung Quốc bị cáo buộc không tuân thủ các quy tắc nghiêm ngặt về quản lý và bảo vệ môi trường, đó

(*) Ian Bremmer là một nhà nghiên cứu chính trị người Mỹ, chuyên nghiên cứu về chính sách đối ngoại của Hoa Kỳ, các quốc gia trong quá trình chuyển đổi, các rủi ro chính trị toàn cầu (ND).

(**) Moises Naim là một nhà báo người Venezuela, thành viên Quỹ Carnegie vì Hòa bình quốc tế (Carnegie Endowment for International Peace) (ND).

là một ví dụ rõ ràng nữa về việc dùng mảnh khõe và thủ đoạn với các tiêu chuẩn nhằm phục vụ các lợi ích về địa chính trị. Điều đáng chú ý là, việc sử dụng sức mạnh của các tiêu chuẩn không phải là đặc quyền của các nền kinh tế phương Tây vốn đang áp chế các quốc gia đang phát triển. Thật ra, các nước khác, từ Nga cho đến Ấn Độ, đều sử dụng các tiêu chuẩn, đặc biệt là trong lĩnh vực an ninh, để gây phiền nhiễu cho các đối thủ cạnh tranh phương Tây. Ngay cả các thị trường đang phát triển cũng bắt đầu làm xảo thuật với các tiêu chuẩn để gây ảnh hưởng chính trị đến nhau. Ví dụ, mới đây Trung Quốc đã trì hoãn việc xây dựng một đường ống dẫn khí đốt với Nga, với lý do Moscow đã không tiến hành đấu thầu công khai về khai thác dự án. Trung Quốc bắt đầu lo lắng về sự minh bạch như vậy từ khi nào!

Một trong những lý do vì sao hiện nay sức mạnh của các tiêu chuẩn đòi hỏi sự chú ý của chúng ta nhiều hơn bao giờ hết là vì chúng ta đang ở đêm trước của sự bùng nổ các tiêu chuẩn mới. Tiềm năng thương mại trong ngành công nghiệp, nơi mà sự điều tiết cho đến gần đây vẫn ở mức rất thấp và sự tiếp diễn như thế là không thể, là đặc biệt lớn. Đó là mạng *Internet of Things* (mạng thống nhất của các đối tượng vật lý mà các đối tượng đó có thể thay đổi các thông số của môi trường bên ngoài hoặc của chính mình, có thể tập hợp thông tin và truyền tải nó đến các thiết bị khác) và các máy bay thương mại không người lái. Thị trường tương lai của *Internet of Things* được đánh giá ước tính lên tới con số đáng kinh ngạc là 3,9 - 11,1 nghìn tỷ USD/năm, còn thị trường máy bay không người lái có thể mang lại cho riêng Hoa Kỳ khoản thu nhập thêm hàng năm là hơn 100 triệu USD. Tuy nhiên, ở hai lĩnh vực này vẫn chưa có các luật chơi rõ ràng, và điều đó có nghĩa là

trong thời gian sắp tới có thể xuất hiện những chủ thể mong muốn nhận lấy việc soạn thảo ra các luật chơi này.

Chủ thể biết thiết lập các tiêu chuẩn tốt hơn cả trong các lĩnh vực này sẽ thu nhận được khoản lợi lớn về kinh tế, và điều quan trọng nhất là khoản lợi về địa chính trị. Bởi vì, sức mạnh của các tiêu chuẩn - đó là khả năng đưa ra *một ngôn ngữ chung* của kinh doanh toàn cầu: “Khác với máy tính có các bàn phím, USB kết nối và các ổ cứng đã được chuẩn hóa, trong sản xuất các thiết bị công nghiệp, chẳng hạn, hiện vẫn chưa có các tiêu chuẩn được công nhận chung”. Một nhà khoa học hàng đầu đã nói về sản xuất công nghiệp của thế hệ tiếp theo như sau: “Các thỏa thuận tương tự như vậy có thể tạo cảm giác tê liệt, nhưng chúng sẽ hạ giá thành và đẩy nhanh quá trình sản xuất, sẽ làm cho quá trình sản xuất trở nên bền vững hơn. Việc nhận dạng tần số vô tuyến điện, các chu trình nhiên liệu hạt nhân và các bộ mã của *OPC* (một đặc tính kỹ thuật quy định việc truyền dữ liệu trong các mạng công nghiệp và sự tương tác của các thiết bị trong các mạng đó), sự tương ứng của máy với ngôn ngữ của *HTML* - tất cả những cái đó đang tạo thuận lợi cho các nhà máy trong việc chuẩn hoá”. Đây là ý kiến của Phó Chủ tịch tập đoàn *Amazon* về sự điều tiết thương mại trong sản xuất máy bay không người lái: “Hãy hình dung mạng Internet không có các giao thức *HTTP* và *TCP/IP* (các thiết bị điều khiển việc truyền tải dữ liệu)... Về thực chất, chúng ta hiện đang đứng ở chính giai đoạn này trong sản xuất các thiết bị bay không người lái. Vì vậy, quan điểm của chúng tôi ở đây là có tính nguyên tắc: chúng tôi muốn để tất cả mọi người cảm nhận thấy sự cấp bách của việc cùng soạn thảo ra các tiêu chuẩn”.

Các tiêu chuẩn hàng đầu không được sinh ra trong chân không. Chúng được soạn thảo ra trong bối cảnh cạnh tranh khốc liệt. Bạn có nghĩ rằng, vị thế đứng đầu của Hoa Kỳ trong lĩnh vực mạng Internet là được định trước? Đừng vội kết luận. “Việc giao thức *TCP/IP* sẽ được tiếp nhận như là một tiêu chuẩn thế giới chưa trở thành thực tế. Một số nước, đặc biệt là những nước châu Âu, không coi *TCP/IP* là một tiêu chuẩn không thể thay thế”. Các chính phủ châu Âu vẫn nhiệt liệt ủng hộ ngôn ngữ thay thế có tên gọi “Sự kết nối lẫn nhau giữa các hệ thống mở” (*OSI - Open Systems Interconnection*) cho đến khi nó vẫn còn tồn tại.

Hiện nay, một trận chiến mới đang bùng lên. Trung Quốc hiểu rõ rằng những hy vọng là rất lớn: một phần không tách rời của chiến lược quốc gia “Sản xuất tại Trung Quốc năm 2025” của Trung Quốc - đó là giúp các tiêu chuẩn trong sản xuất công nghệ cao của Trung Quốc đứng vững ở nước ngoài và trở thành các tiêu chuẩn quốc tế. Ở lĩnh vực máy bay không người lái, Bắc Kinh hành động khá thận trọng, nhưng đã cho phép các nhà khai thác thương mại máy bay không người lái nghiên cứu để đưa ra và áp dụng các giao thức riêng của họ.

Không chỉ Trung Quốc bắt đầu nhận ra tầm quan trọng của các tiêu chuẩn. Cục Hàng không Liên bang (FAA) của Hoa Kỳ trong nhiều năm đã bị chỉ trích vì không có khả năng sử dụng tiềm năng thương mại của máy bay không người lái, và mới đây Hoa Kỳ đã bổ nhiệm hai quan chức cao cấp có nhiệm vụ khởi sắc việc này từ một điểm chết. Ngay cả Liên minh châu Âu thường chậm chạp cũng bắt đầu hành động một cách thích hợp hơn. Một trong những thành viên của Nghị viện châu Âu mới đây đã thu hút sự chú ý của cộng đồng châu Âu khi lưu ý rằng “ngành

công nghiệp và các nhà lập pháp cần phải tổ chức một cuộc họp để giải quyết vấn đề ‘những con gà mái và những quả trứng’. Ở đây ý muốn nói rằng các doanh nghiệp công nghiệp không muốn đầu tư vào nghiên cứu các công nghệ thiết yếu, vì họ không rõ luật pháp nào sẽ có hiệu lực trong lĩnh vực này, trong khi đó các nhà lập pháp không muốn đưa ra những tiêu chuẩn cho đến khi các nhà sản xuất công nghiệp vẫn chưa đưa ra các công nghệ cần đến sự điều tiết của pháp luật”.

Một nghịch lý xuất hiện: mặc dù các chính phủ có thể nhận được khoản lợi lớn nhất sau khi trở thành những nước đứng đầu trong việc đưa ra các tiêu chuẩn mới, nhưng thế chủ động trong lĩnh vực này vẫn thuộc về các chủ thể phi nhà nước. Chẳng hạn, hãy so sánh cách tiếp cận sáng tạo của tập đoàn *Amazon* hay *Google* đối với sự thay đổi chính sách trong lĩnh vực máy bay thương mại không người lái với những cố gắng ngẫu hứng của Chính phủ Hoa Kỳ nhằm nắm lấy mạng *Internet of Things*. Mới đây, đã có ý kiến nhận định rằng, “nhiều người trong số các nhà lập pháp quan tâm và tích cực nhất đã nghiêng về quan điểm chờ thời trong vấn đề này”.

Thoạt nhìn, ai đó sẽ có cảm giác rằng, cách tiếp cận mang tính phân cấp này không hỗn loạn trong việc đưa ra các tiêu chuẩn, mà xét đến cùng, cách tiếp cận đó có thể có các hệ quả địa chính trị sâu xa, có vẻ như một lời nhắc nhở thêm về sự không hiệu quả của các nền dân chủ phương Tây. Quả thật, giá như năng lực thực hành chính sách tập trung là yếu tố quyết định vị trí hàng đầu trong việc đưa ra các tiêu chuẩn của thế kỷ XXI, thì chúng ta sẽ có đủ cơ sở để cho rằng Trung Quốc cực quyền sẽ chiến thắng trong cuộc cạnh tranh này. Nhưng chúng ta không được quên rằng, các chủ thể phi nhà nước

từ lâu đã trở thành một công cụ để đưa ra chính sách đối nội và đối ngoại của Mỹ, và họ cần được coi là những chủ thể chủ động chứ không thụ động trong việc xác lập các dấu mốc mới. Thực ra, yếu tố quan trọng nhất, quyết định việc một tiêu chuẩn cụ thể nào đó có được áp dụng trong một lĩnh vực nào đó của thế giới hay không - đó là tính mở và hấp dẫn của nó đối với những người sử dụng. Về mặt này, bản hồ sơ lý lịch của phương Tây khá ấn tượng so với các đối thủ cạnh tranh kém minh bạch hơn, mà các đối thủ này lại đang trông cậy vào sự kiểm soát chặt chẽ của nhà nước.

Điều này đưa chúng ta đến khía cạnh quan trọng nhất và phức tạp nhất: sức mạnh của các tiêu chuẩn được xác định là khả năng biết sử dụng chúng để tạo ra các đòn bẩy tác động địa chính trị mới chứ không phải là khả năng dùng sách lược cứng rắn để đốc thúc những thể thức không hiệu quả ở cấp độ thế giới nói chung. Ví dụ, Trung Quốc đã hiểu ra rằng, chính sách gây hấn của mình trong việc thúc đẩy các tiêu chí công nghệ quốc gia có thể góp phần gia tăng “Hội chứng Galapagos” (thuật ngữ mô tả hiện tượng một sản phẩm hay một xã hội phát triển

trong sự cô lập từ toàn cầu hóa - ND). Nói cách khác, đất nước Trung Quốc có thể bị cô lập và bị đẩy ra khỏi các thị trường thế giới, cho dù Trung Quốc có cứng rắn đến mức nào trong việc cố áp đặt các tiêu chí của mình cho nước ngoài.

Để không ai nghĩ rằng dường như Trung Quốc là quốc gia duy nhất có nguy cơ bị cô lập, cần phải lưu ý rằng Hoa Kỳ trong những năm gần đây cũng đang “chơi với lửa”. Ví dụ, Cơ quan Hàng không Liên bang về nghiên cứu chế tạo hệ thống vận tải hàng không thế hệ tiếp theo (*NextGen*) đã bị chỉ trích gay gắt do nguy cơ không tương thích với các hệ thống đã được hiện đại hóa của nước ngoài trong chính lĩnh vực này. Hiện nay, chúng ta cũng đang nhìn thấy sự đẩy mạnh hợp tác giữa châu Âu và Trung Quốc trong các lĩnh vực khác nhau, từ liên lạc di động thế hệ thứ năm (5G) cho tới các công nghệ sản xuất mới, và điều đó có nguy cơ khiến Hoa Kỳ bị cô lập trên quy mô toàn cầu.

Nói cách khác, hiện chưa thể biết ai sẽ chiến thắng trong cuộc chiến vì các tiêu chuẩn trong thế kỷ XXI. Chính vì vậy, sức mạnh của các tiêu chuẩn đáng được chú ý cấp thiết □